

MESTERSÉGES INTELLIGENCIA AZ IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSBAN

ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND DIGITALISATION IN JUSTICE

Keményfy Nóra*

Abstract

The benefits of using artificial intelligence and digitalisation in the justice system are undeniable. Among other things, modern technology relieves lawyers of the burden of technical tasks and allows direct communication between the parties involved in proceedings, even at a distance. Some countries have also developed systems that can be used to make and support decisions. The question arises as to whether the use of artificial intelligence can replace the evaluative role of the judge. The purpose of this study is to provide a detailed description of the concept of AI, its regulation, the expectations and guarantees of AI, and its application in various forms, with a brief overview of its impact on the Hungarian judiciary.

Keywords: AI, digitalisation, judiciary, EU regulations, ethical issues

Kulcsszavak: MI, digitalizáció, igazságszolgáltatás, uniós szabályozás, etikai kérdések

1. Bevezetés

A mesterséges intelligencia az Európai Bizottság fogalom-meghatározása szerint olyan rendszereket jelöl, melyek a környezetük elemzése és bizonyos fokú önállósággal járó cselekvéseik révén intelligens viselkedést mutatnak specifikus célok elérése érdekében. A MI-alapú rendszerek lehetnek:

- a) tisztán szoftver alapúak (kizárólag a virtuális világban tevékenykedő jellegűek, pl. hangasszisztensek, képelemző programok, keresőmotorok, beszéd- és arcfelismerő rendszerek stb.) vagy
- b) hardverbe ágyazott szoftverek (robotok, önvezető járművek, drónok vagy internetes applikációk).

A technológia már három ponton volt hatással az igazságszolgáltatási rendszer átforgalmazására. Az első alapvető változás az ún. „támogató technológia”, mely azt jelenti, hogy a technológia vívmányai segítségével az igazságszolgáltatás alanyai magasabb szinten tudnak tájékozódni. A második jelentős pont a „csere technológia”, mely alapján meghatározott

* Ötödéves, nappali tagozatos joghallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Konzulens: Pusztahelyi Réka, docens, ME-AJK Polgári Jogi Tanszék

tevékenységeket – melyeket korábban emberek végeztek – programok hajtanak végre. A harmadik szint az ún. „elosztó technológia”: a technológia megváltoztatta a bírói munkavégzés jellegét, hiszen az ítélkezési tevékenységhez több adat rövidebb időn belül rendelkezésre áll, így a bírói mérlegelési tevékenységhez kevésbé szükséges a gyakorlati tapasztalat.

Jelenleg a legtöbb igazságszolgáltatási reform a modern technológia alkalmazásában az első és a második szintet célozza meg, mely tulajdonképpen a mesterséges intelligencia legegyszerűbb formájának alkalmazását jelenti. A legtöbb technológiai fejlesztés kiegészíti és támogatja a bírósági hatáskörbe tartozó eljárások működését.

Az online vitarendezési lehetőségek az ügyek meghatározott körében alkalmasak a bírósághoz fordulás jogát biztosítani költséghatékonyan, ezzel támogatva a bírák és az igazságszolgáltatási szervezetrendszer munkáját. Fokozottabb az igény az elmúlt években az online bíróságok létrehozására. Ezek az elképzelések alapvetően arra irányulnak, hogy a rendszerben ne legyen fizikai értelemben vett bíróság, a peres eljárás egy olyan virtuális térben kerüljön lefolytatásra, ahol a jogvita rendezésénél a fizikai bíróság hatásköre változatlan formában megmarad.¹

2018. decemberében az *Európa Tanács Igazságszolgáltatás Hatékonyságáért küzdő Európai Bizottsága (CEPEJ)* elfogadta a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatási rendszerekben és környezetükben való használatáról szóló Európai Etikai Chartát.² A Charta az első példa egy keretdokumentumra, amely meghatározza a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatási használatára vonatkozó etikai elveket. A dokumentum a politikai döntéshozóknak, jogalkotóknak és igazságügyi szakembereknek szól, akiknek szembe kell nézniük a mesterséges intelligencia fejlődésével a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerekben.

A CEPEJ Charta öt makroszintű elvet határoz meg, amelyeket be kell tartani a mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban való fejlesztése során: 1) az alapvető jogok tiszteletben tartása; 2) diszkrimináció tilalma; 3) minőség és biztonság; 4) átláthatóság, pártatlanság és méltányosság; és 5) „felhasználói ellenőrzés alatt” elv.³

Az *Európa Tanács Igazságszolgáltatás Hatékonyságáért küzdő Európai Bizottsága (CEPEJ)* 2022-2025-re vonatkozó cselekvési tervében nevesített célkitűzések a következők:

- a bíróságok és ügyészségek igazgatása digitalizációjának támogatása,
- az igazságszolgáltatás átláthatósága: a digitalizáció előmozdítása az igazságszolgáltatással kapcsolatos ismeretek javítása érdekében, különös tekintettel az eljárások hosszára,
- megfelelő digitális eszközök szükségessége az eljárás résztvevői közötti összeköttetés biztosítása érdekében,

¹ NAGY Adrienn: A mesterséges intelligencia és a digitalizáció jelentősége és lehetséges hasznosítási területei az igazságszolgáltatásban; Infokommunikáció és Jog, 2022/2. E-külszám

² CEPEJ: European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment. <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c> (letöltés ideje: 2022.09.20.) A továbbiakban: European ethical Charter.

³ Giampiero LUPU: The ethics of Artificial Intelligence: An analysis of ethical frameworks disciplining AI in justice and other contexts of application; *Oñati Socio-Legal Series*, 2022/3. szám, 614-653, <https://doi.org/10.35295/osls.iisl/0000-0000-0000-1273>.

- a bírák, ügyészek támogatása abban, hogy a szerepeiket a digitális környezethez igazítsák,
- a jogászok képzésekkel való támogatása a digitális eszközök teljes körű kihasználása érdekében,
- az igazságszolgáltatási rendszerek CEPEJ-értékelésének eredményei felhasználásának növelése,
- a CEPEJ eszközeinek hozzáférhetősége mindenki számára.⁴

2. Javaslat az Európai Parlament és a Tanács rendelete a mesterséges intelligenciára vonatkozó harmonizált szabályok megállapításáról és egyes uniós jogalkotási aktusok módosításáról (AI Act)

Az Európai Bizottság 2021. áprilisában tette közzé azt a rendelettervezetet, amely az uniós jog szintjén határozná meg a mesterséges intelligencia alkalmazását magában foglaló szoftveres megoldások engedélyezhetőségét, használhatóságát.⁵

A rendelet különbséget tesz az elfogadhatatlan kockázattal, a nagy kockázattal, illetve az alacsony vagy minimális kockázattal járó alkalmazások vagy rendszerek között. A tiltott gyakorlatok semmilyen körülmények között nem alkalmazhatók, a nagy kockázatú rendszerek esetében pedig a rendelet szerinti szabályozásnak megfelelés esetén van lehetőség a fejlesztésre, a felhasználásra.

A tiltott gyakorlatok jegyzéke magában foglalja mindazokat az MI-rendszereket, amelyek használata elfogadhatatlannak minősül, mert alapjogsértő eredményre vezethet. A tilalmak azokra a gyakorlatokra vonatkoznak, amelyek képesek nagymértékben manipulálni a személyeket, anélkül, hogy észlelnék azt (például agresszív, sértő, undort keltő üzenetek, képek megjelenítése) vagy kihasználni bizonyos veszélyeztetett csoportok, például a gyermekek vagy a fogyatékossgal élő személyek sebezhetőségét, hogy oly módon torzítsák magatartásukat, amely számukra vagy más személy számára valószínűsíthetően pszichológiai vagy fizikai károsodást okoz.⁶ Az MI-rendszerek nagy kockázatúként való besorolása az MI-rendszer rendeltetésén alapul, nagy kockázatot jelentenek a természetes személyek egészségére és biztonságára vagy alapvető jogaira nézve. Ezeket a rendelettervezet szerint kockázatkezelési rendszerrel kell ellátni és nyilvántartásba kell vetetni.⁷

A rendelettervezet szerint az igazságszolgáltatásra és a demokratikus folyamatok irányítására szánt egyes MI-rendszereket nagy kockázatúnak kell tekinteni, figyelembe véve a demokráciára, a jogállamiságra, az egyéni szabadságokra, valamint a hatékony jogorvoslathoz és a tisztességes eljáráshoz való jogra gyakorolt potenciálisan jelentős hatásukat. Különösen az esetleges torzítások, hibák és átláthatatlanság kockázatának kezelése érdekében indokolt nagy

⁴ European Commission For The Efficiency Of Justice (CEPEJ) 2022 – 2025 CEPEJ Action plan: “Digitalisation for a better justice” <https://rm.coe.int/cepej-2021-12-en-cepej-action-plan-2022-2025-digitalisation-justice/1680a4cf2c> (letöltés ideje: 2023.01.10.)

⁵ KARSAI Krisztina: A mesterséges intelligencia szabályozásának európai tervezete, avagy algoritmusok térnyerésének előjelei a (büntető)igazságszolgáltatásban; FORUM: Acta Juridica et Politica, 2021/3. szám 189. o.

⁶ KARSAI i.m. 192. o.

⁷ KARSAI i.m. 193. o.

kockázatúnak minősíteni azokat az MI-rendszereket, amelyek célja, hogy segítsék az igazságügyi hatóságokat a ténybeli és a jogi elemek kutatásában és értelmezésében, valamint a jog konkrét tényekre történő alkalmazásában.

Az igazságügyi felhasználás csapdái igen széleskörűek. Az adaptációs csapda azt jelenti, hogy ha a nagy mennyiségű adat összekapcsolásával valamifajta „együttmozgást” észlel egy algoritmus, akkor hajlamosak vagyunk azt gondolni, hogy e mintázat valós összefüggést jelez. Sok esetben azonban elfogadott tudományos módszertannal nem lehet megállapítani a korreláció helyességét és magyarázó erejét, ennek ellenére mégis azt gondoljuk, hogy ha nagyon sok adat van, akkor van mintázat is. Ez különösen félrevezető információforrás lehet felelősséget megállapító igazságügyi döntések esetén.⁸

3. Az igazságszolgáltatásban alkalmazandó MI felhasználásokkal szembeni speciális elvárások és garanciák

Az MI az igazságszolgáltatás területén az esetjog keresése, online vitarendezés, okiratszerkesztés, elemzés terén elterjedt. Ezen technológiák kapcsán meg kell felelni az alábbi feltételeknek:⁹

- *bírósághoz fordulás joga* az Emberi Jogok Európai Egyezménye 6. cikke alapján: Az online vitarendezés lehetősége nem befolyásolhatja a 6. cikk értelmében vett bírósághoz fordulás jogát, még akkor sem, ha ez a jog nem abszolút, és implicit korlátozásokkal jár. Polgári ügyekben minden peres félnek joga van ahhoz, hogy bíróság elé terjesszen minden olyan jogvitát, amely polgári jogait és kötelezettségeit érinti. 2015-ben az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése állásfoglalást fogadott el „Az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés és az internet: lehetőségek és kihívások” címmel, amely biztosítja az OVR-eljárásokban részt vevő felek számára az Egyezmény 6. cikke szerinti tisztességes eljárás követelményeinek megfelelő jogorvoslathoz való jogot.

- *az eljárás kontradiktórius jellege*: Elengedhetetlennek tűnik, hogy bizonyos mennyiségű kvantitatív információ (például a feldolgozott döntések száma, hogy megkapjuk a skálát) és kvalitatív információk (a döntések eredete, a döntések reprezentativitása, a kiválasztott minták reprezentativitása, a döntések megoszlása a különböző kritériumok között, mint például a gazdasági és társadalmi környezet) hozzáférhetővé váljanak a polgárok és mindenekelőtt a felek számára, hogy megértsék, hogyan készültek a skálák, hogyan mérjék fel lehetséges korlátaikat, és hogy képesek legyenek a bíró előtt megvitatni azokat.

- *fegyverek egyenlőségének elve*: A technológiai eszközök használata nem okozhat egyenlőtlenségeket a felek között. A digitális eszközök használata valóban megkönnyítheti az eljárásokat bizonyos szereplők (intézmények, eszközökkel rendelkező vállalatok, számítógépes ismeretekkel rendelkező személyek) számára, azonban nehézségeket okozhat bizonyos, a

⁸ KARSAI i.m. 195. o.

⁹ TÓTH András: A mesterséges intelligencia hatása a bíraskodásra; A bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk megalkotásának 150. évfordulója: A Kúria ünnepi teljes ülése és tudományos konferenciája, 2021. https://www.researchgate.net/publication/349252190_A_MESTERSEGES_INTELLIGENCIA_HATASA_A_BI_RASKODASRA (letöltés ideje: 2022.09.10.).

számítógépek terén bizonytalanabb vagy kevésbé jártas lakossági csoportok számára. Fontos, hogy hogy senki ne maradjon egyedül a képernyő előtt, tájékoztassák őket arról, hogy jogi tanácsot kérhetnek, és szükség esetén segítséget kapjanak.

- *bírói függetlenség és részrehajlás-mentesség elve*: az MI-t használó technológiák beszűrődhetnek az eredetileg bírói mérlegelési jog körébe tartozó területekre, ami hosszú távon a bírói döntések standardizálásához vezet majd, ahol a döntések már nem esetről-esetre történő elemzésen, indokoláson alapulnak, hanem olyan statisztikai számításokon, amelyek más bíróságok döntéseiből állnak elő.

- *jogi képviselőhöz való jog*: az ügyvédek hozzáállását jelenleg nem ismert módon befolyásolhatja, ha egy prediktív szoftver az ügy elemzése után azt az eredményt közli, hogy a pernyertesség valószínűsége igen csekély.¹⁰

Számos bíróság - különösen az Egyesült Államokban - olyan technológiát fogadott el, amely javasolja az előzetes letartóztatással kapcsolatos döntések meghozatalát. Az ilyen alkalmazások olyan algoritmusokat használnak, amelyek kiszámítják a visszaesés kockázatát, és „pontozzák” a vádlottat az alapján, hogy mekkora valószínűséggel követ el bűncselekményt, ha szabadon engedik.¹¹

Ez a fajta pontozás kényelmetlen helyzetbe hozza a bírót. Tegyük fel, hogy van olyan eset, amelyben a bíró a vádlottat felmentené és tárgyalás előtti őrizetbe helyezné, de a pontszám a visszaesés nagy kockázatát jelzi. Szembe mehet-e a bíró a gép által végzett kockázatértékelési számítással? És mi van akkor, ha a vádlottat felmentik, majd bűncselekményt követ el? Ennek az érvnek a cáfolata szerint az alkalmazott tudományos módszerek hatékonyabban és megbízhatóbban számítják ki a bűnismétlés kockázatát, mint az egyes bírák által használt módszerek. Ez az érv releváns, de hogyan lehetünk benne biztosak, hogy az adatokban nincs torzítás?

A mesterséges intelligencia-rendszerek az előrejelzés idővel változó algoritmusokon alapul. A gépi tanulás során az algoritmusok saját tapasztalataik alapján „tanulnak”. Ahogy az algoritmusok változnak, nem tudjuk, hogyan működnek. Ha nem tudunk hatékony ellenőrzési mechanizmusokat elfogadni, hogyan tudjuk garantálni a megfelelő elszámoltathatóságot? A vita folyamatban van, és az elővigyázatosság elvét el kell fogadni mindaddig, amíg az ilyen kérdéseket technikai és intézményi szempontból meg nem oldják.¹²

A mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban való alkalmazása jelentős kihívások elé állítja az igazságszolgáltatási rendszerek alapvető értékeit, különösen akkor, ha a rendszereket a bírósági döntéshozatal támogatására használják. A mesterséges intelligencia használata a bírák döntéseinek támogatására a bírák nemkívánatos és jogosulatlan befolyásolásához vezethet, ami alááshatja függetlenségüket és pártatlanságukat. A bírák, ügyészek, rendőrök és ügyvédek által használt mesterséges intelligencia-rendszerek nagyon érzékeny feladatokat látnak el, amelyek fontos következményekkel járhatnak egy eljárás

¹⁰ European ethical Charter i.m. 47-48. o.

¹¹ Az alkalmazott technológiák részletes kritikájára lásd: FANTOLY Zsanett - LICHTENSTEIN András: 2018. „Számítógépes kockázatelemzés és büntetőeljárás”. Belügyi Szemle 2018/10. szám, 5-22. o. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2018.10.1>.

¹² Francesco CONTINI: Artificial Intelligence: A New Trojan Horse for Undue Influence on Judiciaries? https://www.unodc.org/dohadecaration/en/news/2019/06/artificial-intelligence_-a-new-trojan-horse-for-undue-influence-on-judiciaries.html (letöltés ideje: 2023.01.10.)

jövőbeli kimenetelére. Ezért alapvető fontosságú a rendszerek felelősségének és biztonságának kérdése, valamint a mesterséges intelligencia meghibásodásáért való felelősség meghatározása. Az MI-rendszerek összetettsége és az algoritmusok működését övező rejtély miatt a felelősség meghatározása meghibásodás esetén bonyolult lehet. Következésképpen sérti a polgárok jogorvoslathoz való jogát, ha egy meghibásodott mesterséges intelligencia-rendszer miatt elfogult döntés érintettjei.¹³

4. Egyes technológiák felhasználása az igazságszolgáltatásban

4.1. Az online vitarendezési rendszer (ODR)

Az Európai Unió a fogyasztóvédelmi jogok magasabb szintű biztosítására törekedve, a határon átnyúló online vásárlások fokozásában bízva 2013-ban megteremtette az alternatív vitarendezés és az EU Online Vitarendezési Platform jogszabályi keretrendszerét. A cél a kisértékű fogyasztói követelések érvényesítésének egyszerűsítése és az egységes piacon belül a határon átnyúló kereskedelem fokozása volt.

A platform egy többnyelvű, automatikus fordítást biztosító interaktív weboldal, amely az online fogyasztói ügyletekből eredő, akár belföldi, akár határon átnyúló jogvita felmerülésekor vehető igénybe. A platformon alapvetően a fogyasztó tehet panaszt a kereskedő ellen, kereskedő a fogyasztóval szemben csak akkor léphet fel ezen a fórumon, amennyiben a fogyasztó szokásos tartózkodási helye szerinti állam joga ezt megengedi az online vitarendezési rendelet alapján. Jelenleg Belgium, Lengyelország, Luxemburg és Németország joga biztosítja ezt a lehetőséget.¹⁴

Az ODR-eljárás jellemzően három lépésből áll:

- A probléma azonosítása és információnyújtás.
- A vitarendezés önkéntes formáinak elősegítése, például a felek közötti tárgyalás és harmadik fél által közvetített alternatív vitarendezés, mint például a közvetítés.
- Ha a 2. lépés sikertelen, a bírósági eljárás megindításához szükséges lépések előkészítése.¹⁵

4.2. A mesterséges intelligencia, mint támogató szoftver a bírósági munka részfeladataihoz

A vonatkozó jogszabályok, esetjogi példák és jogi szakirodalom átfogó ismerete elengedhetetlen ahhoz, hogy a bíróság részletesen kibontott indokolásaiban fejlessze joggyakorlatát. Ennek eredményeként minden bírói döntést hosszadalmas és aprólékos jogi

¹³ LUPO i.m.

¹⁴ PÁLFI Dóra: Az EU Online Vitarendezési Platformja – Porhintés vagy a digitális piac kiteljesedése? Arsoni. <https://arsoni.hu/az-eu-online-vitarendezesi-platformja-porhintes-vagy-a-digitalis-piac-kiteljesedese/> (letöltés ideje: 2023.01.24.)

¹⁵ Felicity BELL et. al: AI Decision-Making and the Courts. A guide for Judges, Tribunal Members and Court Administrators. Australasian Institute of Judicial Administration, 2022, 17.o. https://aija.org.au/wp-content/uploads/woocommerce_uploads/2022/06/AI-DECISION-MAKING-AND-THE-COURTS_Report_V5-2022-06-20-11zkl.pdf (letöltés ideje: 2023.01.10.)

kutatómunka előz meg. A MI-alapú jogi kutató szoftvereket ennek a folyamatnak a felgyorsítására tervezték. Az összes releváns adat megadásával a program összefoglalja a kérdést egy kutatási eredményben.

A tengerentúlon az egyik, ha nem a leggyakoribb jogi kutató szoftver a LexisNexis. Adatbázisa több mint 83 milliárd jogszabályt és ítélkezési gyakorlatból vett példát, 40.000 jogi szakcikket és 700 millió cégbejegyzési adatot tartalmaz.¹⁶

4.3. Profilozás

A profilozás vagy más szóval profilalkotás definícióját az általános adatvédelmi rendelet, azaz a GDPR 4. cikk (4) bekezdése rögzíti, mely szerint az a személyes adatok olyan automatizált kezelését jelenti, amelynek során bizonyos személyes jellemzők értékelésére, elemzésére vagy előrejelzésére kerül sor.

A profilozást az ügyvédek oldaláról vizsgálva említhetjük, hogy a bíró ismerete legalább olyan fontos adott ügyben, mint a jog ismerete. Ha nem minden ügyvéd fér hozzá az ilyen megoldásokhoz, akkor az az ügyvédek közti versenyt torzíthatja és a fegyverek egyenlőségének sérelméhez vezethet, hátrányosan érintheti a tisztességes eljáráshoz való jogot is. Előbbiek mellett forum shopping-hoz vezethet és egyes bíróságok túlterheléséhez, amit jól szemléltet, hogy az USA-ban és Franciaországban megfigyelték azt a tendenciát, hogy pl. sajtóval kapcsolatos jogsértések esetén a kérelmezők azt a bíróságot választják, ahol a legnagyobb kártérítési összegre és kamatra számíthatnak.

4.4. Előrejelzés

Az MI előrejelzések adására vonatkozó felhasználási módja múltbeli adatok alapján történik statisztika, játékelmélet, matematikai alapokon. A különböző jogi mintázatokat felismerő, múltbeli döntésekből tanuló szoftverekkel el lehet kerülni a költséges bírósági eljárást, ha a gépi kalkuláció szerint jó eséllyel úgysem várható az eljárás megindítására jogosult számára a jogvita kedvező lezárása. Egy ilyen elemző program segítheti az ügyvédeket abban, hogy hasznosabb tanácsokat adjanak ügyfeleiknek és elkerülhessék a hosszú és felesleges pereskedést.

Az AVR-ek használatával az embernek már nem is kell ügyvédhez fordulnia: elég, ha beírja a problémáját, és a szoftver megmondja, hogy milyen úton-módon induljon el. Alapvető elvárás az ilyen rendszerekkel szemben, hogy átláthatók, semlegesek legyenek, és legfőképpen, hogy ne fosszanak meg senkit a bíróhoz fordulástól.¹⁷

4.5. Döntés-automatizáció

A legújabb fejlemények között említhető pl. az Argentínában az ügyészségeken és a bíróságokon használt Prometea elnevezésű applikáció, mely nem csak bírósági iratok,

¹⁶ CHRONOWSKI Nóra - KÁLMÁN Kinga - SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Régi keretek, új kihívások: a mesterséges intelligencia prudens bevonása a bírósági munkába és ennek hatása a tisztességes eljáráshoz való jogra; *Glossa Iuridica*, 2022/4. szám 19. o.

¹⁷ TÓTH i.m. 5-7. o.

beadványok elkészítésére képes, de bírói döntéseket is tud hozni. A Prometea legfőbb hasznaként fogalmazták meg, hogy képes egyszerűbb ügyekben tehermentesíteni a bírókat, akiknek több idejük marad az összetettebb ügyek megoldására.

Ugyanakkor kritikaként lehet megfogalmazni, hogy a technológiát hiába csak javaslattevőként kellene használniuk a bíróknak, ha ők a gyakorlatban a munka megspórolása miatt kritika nélkül elfogadják a technológia által tett javaslatot, ez az eljárás ugyanis sértheti a bírósági döntéshozatal függetlenségét. Ezen felül problémás lehet, hogy a döntések már nem esetről-esetre történő elemzésen, indokoláson alapulnak, hanem olyan statisztikai számításokon, amelyek más bíróságok döntéseiből állnak elő.

Az USA-ban a bíróságok olyan prediktív modelleket használnak a büntetőeljárásokban, melyeket a büntetéskiszabás körében alkalmaznak adott elkövető visszaeső voltának felmérésére. A COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) egy olyan rendszer, amely a vádlott visszaesésre való hajlamát vizsgálja, mely gyakorlatilag a büntetés mértékének meghatározásában játszik szerepet.

A COMPAS-ban 137 kérdést kell megválaszolnia a bírónak a vádlottal kapcsolatban, ahol az egyes válaszok 1- től 10-ig terjedő skálán adhatók meg. A bíró a döntése során azonban nemcsak a COMPAS által adott eredményt, hanem sok más szempontot is figyelembe vesz a büntetéskiszabás során. Kérdésként merül fel, hogy a másokra vonatkozó múltbeli adatok, valakinek a családi háttere mennyiben határozza meg jövőbeni viselkedését, és mennyiben engedi az egyéniesítést.¹⁸

2016-ban egy terhelt megtámadta a bíróság COMPAS rendszer alkalmazásával hozott döntését. Érvelése szerint a szoftver ajánlási módszere diszkriminatív, mivel értékelése során túlságosan nagy hangsúlyt fektetett a terhelt származására, etnikai hovatartozására és nemére. A bíróság nem értett egyet a terhelt érvelésével, szerinte a rendszer következtetése során egyaránt figyelembe vette a bűncselekmény súlyosságát és a terhelt büntetett előéletét is. Bár a konkrét ügyben a fellebbviteli bíróság is helybenhagyta az ítéletet, az amerikai Pro Publica Intézet a COMPAS alkalmazásával hozott több, mint 10.000 bírósági döntés elemzését követően megállapította, hogy a visszaesés valószínűségének kiszámításakor valóban diszkriminatív módon jár el a rendszer. A szoftver algoritmusai ugyan nem használják kifejezetten az etnikai hovatartozást inputként, az elemzés ennek ellenére feltárta, hogy a COMPAS számításai alapján a színesbőrű vádlottak nagyobb valószínűséggel minősülnek magas kockázatúnak.¹⁹

Malajziában az AISS (Artificial Intelligence Sentencing System) igénybevétele egyetlen eljárásban sem kötelező, a bíróság mérlegelésétől függ, hogy kikéri-e az eszköz véleményét. A rendszerbe be kell vinni egy quasi kérdőív kitöltésével a terhelt releváns adatait, majd ezt követően a képernyőn megjelenik a szoftver által javasolt büntetési tétel, például meghatározott időtartamú szabadságvesztés. Ha a bíróság igénybe veszi a mesterséges intelligenciát, annak javaslata akkor is csak segítség számára, sőt a javasolt szankció megismerését követően még folytatódhat a tárgyalás érdemi része. Ez is mutatja, hogy az AISS egyáltalán nem ítélező szoftver, véleménye nem lezárja az eljárást, hanem csupán egy összetett mérlegelési

¹⁸ TÓTH i.m. 7-8. o.

¹⁹ KÁRMÁN Kinga: Nyomokban kódokat tartalmazhat? A mesterséges intelligencia igazságszolgáltatásban történő alkalmazásának alkotmányjogi vonatkozásai a tisztességes eljáráshoz való jog tükrében; *MTA Law Working Papers*, 2021/2. 11. o.

mechanizmus egyik eleme. A javasolt döntés megismerését követően a felek eldönthetik, hogy egyetértenek-e a javasolt büntetéssel, vagy előadják érveiket annak súlyosbítását, esetleg enyhítését kérve.²⁰

5. Digitalizáció a magyar igazságszolgáltatásban

Az elmúlt évtizedekben a magyar igazságszolgáltatás igazgatási része ment keresztül jelentős technikai fejlődésen: megjelent a Via Video rendszer, mely lehetővé teszi az eljárás alanyainak és egyéb résztvevőinek távmeghallgatását. A Digitális Bírósági Projekt kapcsán került bevezetésre az Ítélezést Támogató Rendszer (ÍTR), az Ügyfél Iratbetekintő Rendszer (ÜIR), illetve a Lajstromirodai Iratbetekintő Rendszer (LIR). Széles körben kötelezővé vált az elektronikus kapcsolattartás a bíróságokkal, és bevezetésre került az e-akta is.²¹

A távmeghallgatási rendszer révén például a magyar állampolgárnak nem kell külföldre utaznia, illetve a külföldön tartózkodó személynek, amennyiben idézést kap, nem szükséges hazautaznia Magyarországra. Elegendő csupán elmennie a lakóhelyéhez legközelebbi bíróságra, ahol ilyen rendszer ki van építve. Ezzel időt és pénzt takarít meg mind saját maga, mind a hatóságok számára. Mindez igaz a belföldi távmeghallgatásokra is. A rendszer több száz kilométeres távolság esetén is tökéletesen biztosítja a tárgyalótermekben helyet foglalók közötti élő és azonnali kommunikációt.

A rendszer további előnye, hogy rögzíti az elhangzottakat, így a későbbiek során újra megtekinthetik azokat. A videófelvétel révén pedig a ki-, illetve meghallgatott személy mimikája és beszéde is részleteiben ellenőrizhető. A távmeghallgatás a különleges bánásmódot igénylő sértettek számára is megfelelő, mivel a vádlottól távol tehetnek tanúvallomást. A védői jogok érvényesülése is biztosított, a bíróság külön telekommunikációs eszközt biztosít a védővel való ellenőrzés nélküli kommunikációhoz.²²

A 2021. évi uniós igazságügyi eredménytábla adatai alapján Magyarország a digitalizációt illetően a tagállamok élmezőnyébe tartozik. A magyar igazságszolgáltatási rendszer a vizsgált szempontok (pl. online információk lakossági elérhetősége, a digitális technológia alkalmazását lehetővé tevő eljárási szabályok, a digitális technológia bíróságok és az ügyészségek általi használata, digitális megoldások az eljárások megindítására és nyomon követése stb.) szinte mindegyikében maximális, vagy ahhoz közeli eredményt ért el.²³

²⁰ SZENTGÁLI-TÓTH Boldizsár: Egy dinamikus példa: mesterséges intelligencia Malajzia bíróságain. *Arsboni*, 2022. augusztus, <https://arsboni.hu/egy-dinamikus-pelda-mesterseges-intelligencia-malajzia-birosagain/> (letöltés ideje: 2023.01.10.)

²¹ NAGY Adrienn i.m.

²² NAGY Anita: Mesterséges intelligencia szerepe a bírósági büntető ügyvitelben. *Büntetőjogi Szemle*, 2022/1. szám, 62-72., 69. o.

²³ LICHTENSTEIN András: A digitális igazságszolgáltatás európai helyzet- és jövőképe. <https://www.ludovika.hu/blogok/messelato/2022/02/22/a-digitalis-igazsagszolgalattas-europai-helyzet-es-jovokepe/> (letöltés ideje: 2023.01.10.)

6. Összegző gondolatok

Napjaink bírójával szemben számtalan elvárás fogalmazódik meg. Legyen független és objektív a döntés meghozatalakor, de mégis vegye figyelembe az ügy egyedi körülményeit, legyen hatékony, a tények halmazából képes legyen minél célirányosabban kiválasztani a relevánsakat. Ugyanakkor, lehet a bírót úgy szemlélni, mint egy olyan, jogi tudással bíró személyt, aki az elé vitt jogi problémára megtalálja a megfelelő szabályt, és azt ítéletében alkalmazza. Ha így nézzük, a döntés nagymértékben automatizálható, és a döntéshozatali folyamatot modellezhetjük a korábbi ítéletek alapján. Az MI alkalmazásakor nem az a kérdés, hogy hasznos vagy káros, hanem az, hogy ezek az algoritmusok alkalmasak-e a kívánt eredmény elérésére.²⁴

A mesterséges intelligencia alkalmazható az igazságszolgáltatás egyes területein, segítségével időt nyerhetünk bizonyos technikai jellegű munkamozzanatok automatizálásával. Ám jelen pillanatban kijelenthetjük, hogy a mesterséges intelligencia nem alkalmas jogi kérdésekben döntések meghozatalára, ezért egyhamar nem fogja helyettesíteni az ügyvédeket és a bírákat. Ennek oka pedig alapvetően abban keresendő, hogy az ítélezést nem lehet technológiának tekinteni. A polgárok, vállalkozások konfliktusos emberi viszonyokat visznek a bíróság elé, ezek egy része vagyoni jogi jellegű, míg más részük személyi állapottal kapcsolatos, vagy lehet személyes jellegű is, mint például egy becsületsértő cikk publikálása. A bírói ítélezés magában hordoz egy értékelő elemet is, mely középpontba helyezi a bíró személyét; a bíróban meghatározó pszichológiai folyamatok zajlanak: a tényállással összefüggésben a megismerés, a bizonyítékok mérlegelése körében pedig a meggyőzés kialakulása. A bíró eljárása alkotó jellegű művelet, bevett tradicionális módszerekkel.²⁵

²⁴ NYILAS Anna: A mesterséges intelligencia hatása a bírói döntéshozatalra; FORVM Acta Juridica et Politica, 2021/3. szám 311. o.

²⁵ NAGY Adrienn im.